

ЗАСОБИ РЕГУЛЮВАННЯ ДОДАТКОВОГО РОЗКРИТТЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ІННОВАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

REGULATORY MEANS OF ACCOUNTING INFORMATION ON INNOVATION CAPITAL DISCLOSURE: COMPARATIVE ANALYSIS

Обґрунтовано необхідність аналізу концепцій, що забезпечують регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал. Проаналізовано вимоги концептуальної основи <IR>, стандартів обліку в сфері сталого розвитку (SASB) та стандартів GRI щодо розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства. Досліджено можливості Концептуальної основи WEF, рекомендацій DVFA та EFFAS та Німецького кодексу зі сталого розвитку щодо розкриття інформації про роль інноваційного капіталу підприємства, пов'язаної з вирішенням проблем сталого розвитку. Проаналізовано еволюцію вимог до розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства в Директивах ЄС (2013/34/ЄС, 2014/95/ЄС, 2022/2464/ЄС). Розглянуто вимоги щодо розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства в Звіті про управління в Україні. Виявлено відмінності між існуючими засобами регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал в розрізі змісту такої інформації та форми її представлення. Виявлено та описано тенденції розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства.

Ключові слова: інноваційний капітал, інноваційна діяльність, додаткове розкриття облікової інформації, нормативне регулювання бухгалтерського обліку.

A comparative analysis of the means of regulating additional disclosure of accounting information on innovative capital has made it possible to establish that they currently lack unity in terms of what information should be disclosed. First of all, this is due to the absence of innovative capital as a separate reporting object in any of these means of regulating. Therefore, information on innovative capital is usually disclosed partially and fragmentarily, which does not allow stakeholders to obtain a systematic vision of the state, opportunities and prospects of the enterprise's innovative activity. This necessitates their improvement in order to solve the problem of disclosing relevant and reliable information on the enterprise's innovative capital for interested stakeholders, in particular, by supplementing them with financial and non-financial indicators, as well as high-quality narrative information. The need for analysis of concepts that ensure regulation of additional disclosure of accounting information on innovative capital has been grounded. The requirements of the <IR> conceptual framework, sustainability accounting standards (SASB), and GRI standards for disclosure of information on the innovative capital of an enterprise have been analyzed. The possibilities of the WEF Conceptual Framework, DVFA and EFFAS recommendations, and the German Sustainability Code for disclosure of information on the role of the innovative capital of an enterprise in solving sustainable development problems have been investigated. The evolution of requirements for disclosure of information on the innovative capital of an enterprise in the EU Directives (2013/34/EU, 2014/95/EU, 2022/2464/EU) has been analyzed. The requirements for disclosure of information about the innovative capital of an enterprise in the Management Report in Ukraine have been considered. The differences between the existing means of regulating additional disclosure of accounting information on innovative capital in terms of the content of such information and the form of its presentation have been identified. The trends in the disclosure of accounting information about the innovative capital of an enterprise have been identified and described.

Keywords: innovative capital, innovative activity, disclosure of accounting information, normative regulation of accounting.

УДК 657.421.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.15-35>

Макарович В.К.¹

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці II

Makarovych Viktoriia

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher Education

Постановка проблеми. Аналіз сучасних тенденцій розвитку бухгалтерського обліку свідчить про активну розробку в останнє десятиліття концепцій, методологій та моделей додаткового розкриття облікової інформації професійними бухгалтерськими організаціями та їх об'єднаннями, асоціаціями, консорціумами та окремими урядовими і міжурядовими проектами. Такі організації та установи намагаються сформувати концептуальні основи або розробити систему стандартів задля регулювання практики додаткового розкриття інформації, а також забезпечити їх гармонізацію з нормативно закріпленими практиками формування фінансової звітності. Існування такої тенденції спричинене зростанням ролі зовнішньої звітності, в якій розкривається не фінансова, нарративна або інтегрована інформація (фінансова та нефінансова) як задля підвищення рівня

прозорості діяльності підприємства перед суспільством та громадськістю, так і для підвищення рівня підзвітності перед стейкхолдерами, які безпосередню долучені до діяльності підприємства як постачальники капіталу (інвестори, позичальники) або як контрагенти (постачальники, покупці, споживачі тощо).

В окремих концептуальних основах та стандартах, що вже розроблені і перебувають в процесі розробки (концептуальна основа <IR>, стандарти GRI, стандарти SASB, Директиви ЄС тощо), в якості об'єктів, щодо яких повинна розкриватись інформація, використовуються як агреговані об'єкти, що включають до свого складу інноваційний капітал, зокрема, інтелектуальний капітал підприємства, а також безпосередньо окремі об'єкти, що стосуються інноваційної діяльності підприємства. З метою удосконалення чинної практики

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0684-7072>

розкриття облікової інформації про інноваційний капітал на вітчизняних підприємствах необхідним є вивчення досвіду провідних концепцій та моделей додаткового розкриття, проведення аналізу їх переваг та недоліків, що дозволить уникнути ризиків щодо порушення інформаційної безпеки підприємства та загроз втрати конкурентних переваг внаслідок здійснення такого розкриття інформації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання розвитку напрямів та шляхів удосконалення окремих засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал в своїх дослідженнях висвітлюють С. Абхайаванс, М.Д. Аморе, М. Бреуер, К. Бернарді, С. Ванхавербек, Ш. де Вільєрс, Дж. Гатрі, І. Дік, Д. Ендрюс, Д. Жіноглу, К. Кріскуоло, К. Леуц, М. Лукович, З. Лю, Дж. Мартін де Кастро, А. Сальві, А. Сімсон, А.В. Старк, А. Тамайо, К. Ху, А. Хуссейн, У. Шарма та ін.

Про необхідність безпосереднього розвитку додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал на основі удосконалення інтегрованої звітності підприємств відмічають Ф. Жанг, К. Куїн та Л. Ліу [18], С. Семенова, О. Фоміна та О. Мошковська [14], а на основі розширення приміток до річної фінансової звітності – М. Леду та Д. Кормьєр [10, с. 301], Ф. Мацці, Р. Слек, І. Цалавутас та Ф. Цолігас [11, с. 6], Д.В. Георгієва [7, с. 13]. Наявні пропозиції засвідчують недосконалість існуючих засобів розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства, що зумовлює потребу в їх удосконаленні на основі вивчення найбільш ефективних практик та напрацювань провідних організацій-регуляторів.

Постановка завдання. Метою статті є проведення порівняльного аналізу засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал.

Виклад основного матеріалу дослідження.

За відсутності в умовах сьогодення єдиної та гармонізованої моделі розкриття облікової інформації в інтегрованих та нефінансових звітах в різних концептуальних основах та системах облікових стандартів використовуються різноманітні концепції розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства.

В Концептуальній основі <IR>, перша версія якої була розроблена IIRC у 2013 році задля визначення основоположних принципів та змістовного наповнення інтегрованих звітів, застосована шестиелементна структура капіталу. Це передбачає, що в інтегрованій звітності підприємства, на відміну від фінансової звітності, до складу якої включаються чітко визначені елементи (активи, зобов'язання, капітал, доходи та витрати), має розкриватись інформація про різні форми капіталу, які використовуються на підприємстві – фінансовий, виробничий, інтелектуальний, людський,

соціально-реляційний та природний. Такі форми або категорії капіталу є основоположними концепціями, що забезпечують процес генерування вартості підприємства, однак на кожному підприємстві застосовується унікальна комбінація таких категорій капіталу та відбувається різний за інтенсивністю та ефективністю процес їх використання, що призводить до одержання різних результатів діяльності.

Виходячи із використовуваного в дослідженні поняття «інноваційний капітал підприємства», до його складу можна віднести три категорії капіталу, що виділяються в Концептуальній основі <IR>: інтелектуальний капітал – організаційні, засновані на знаннях нематеріальні активи, включаючи інтелектуальну власність та організаційний капітал; людський капітал – компетенції людей, можливості та досвід, а також їх мотивацію до інновацій; соціально-реляційний капітал в частині нематеріальних активів, пов'язаних з брендами та репутацією компанії [9, с. 19]. Окрім розкриття інформації про інноваційний капітал за допомогою спеціально виділених категорій капіталу, Концептуальна основа <IR> також включає ряд елементів вмісту, що наведені у вигляді питань, на які підприємство, що складає інтегрований звіт, має надати відповідь.

Підсумовуючи всі вимоги, наявні в Концептуальній основі <IR> щодо розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства, їх можна об'єднати в дві групи. Перша група вимог стосується оприлюднення інформації про елементи трьох категорій капіталу, що застосовуються в Концептуальній основі <IR> як характеристики інноваційного капіталу – інтелектуальний капітал, людський капітал, соціально-реляційний капітал. Друга група вимог стосується розкриття наративної інформації про те, як здійснюється управління інноваційною діяльністю, яким чином визначаються потреби в інноваціях та шляхи їх задоволення, як відбувається розвиток та використання інновацій на підприємстві, а також опис ролі інноваційної діяльності в досягненні конкурентних переваг та стратегічних цілей підприємства.

Радою зі стандартів обліку в сфері сталого розвитку (SASB), яка з 2011 року займається розробкою стандартів для формування звітності зі сталого розвитку, що мають на меті покращити взаємодію підприємства з інвесторами, розкриваючи особливості формування та підтримки вартості на підприємстві, було сформовано теоретичні засади для такої системи стандартів. В основі стандартів, розроблених SASB, покладена логіка оприлюднення фінансової інформації подібно до моделі фінансового звітування за IAS/IFRS. Однак ці стандарти, розроблені для 77 різних галузей економіки, орієнтовані на більш широке коло стейкхолдерів, оскільки інтегрована звітність, що формується

на основі їх застосування, дозволяє набагато глибше розкрити роль діяльності підприємства в досягненні цілей сталого розвитку. Як результат, зовнішні стейкхолдери мають можливість оцінити, яким чином роль підприємства в забезпеченні сталого розвитку впливає на досягнення його фінансових показників.

Теоретичні засади стандартів, розроблених SASB, складаються з п'яти вимірів, які можуть суттєво вплинути на фінансову ефективність підприємства: навколишнє середовище; соціальний капітал; людський капітал; бізнес-модель та інновація; лідерство та управління [16]. Четвертий вимір стандартів SASB напряму пов'язаний з використанням інноваційного капіталу підприємства, оскільки стосується висвітлення особливостей бізнес-моделі підприємства та використовуваних інновацій, на які впливають проблеми сталого розвитку. Даний вимір характеризується шістьма наступними категоріями: дизайн продукції та менеджмент життєвого циклу; стійкість бізнес-моделі; система управління ланцюгами постачань; пошук матеріалів та ефективність; фізичний вплив на кліматичні зміни. Таким чином, згідно стандартів SASB в інтегрованих звітах в контексті даного четвертого виміру слід забезпечити розкриття інформації про інновації з відновлення ресурсів, інші виробничі інновації, а також продуктивні інновації, які сприяють вирішенню екологічних і соціальних проблем, тим самим підвищуючи ефективність створення вартості підприємства.

Як безпосередньо зазначають розробники стандартів SASB, звітність зі сталого розвитку, сформована із їх застосуванням, представляє значний інтерес для розумних інвесторів [13, с. 13]. Зокрема, аналізуючи інформацію щодо ролі інноваційної діяльності підприємства у вирішенні проблем сталого розвитку інвестори можуть прийти до наступних висновків: нові продукти та

бізнес-моделі галузі можуть сприяти розширенню ринку; вони можуть створити потенційно руйнівні зміни на ринку, які сформулюють нові види стратегічних конкурентних переваг для підприємства; ефективна комерціалізація таких продуктів та бізнес-моделей може підвищити фінансову ефективність діяльності підприємства.

В різних стандартах GRI, розроблених Радою з глобальних стандартів сталого розвитку, також приділяється увага необхідності розкриття інформації про процеси створення інновацій на підприємствах. Враховуючи орієнтацію стандартів GRI на висвітлення інформації про сталий розвиток, розкриття особливостей інноваційної діяльності згідно їх вимог також відбувається в даному напрямі (табл. 1).

Таким чином підприємства, які застосовують стандарти GRI, повинні розкривати в нефінансовій звітності, складеній на їх основі, інформацію як про процеси реалізації інноваційної діяльності, що стосуються досягнення цілей сталого розвитку, зокрема, наскільки воно ефективно управляє нею, так і про одержані результати інноваційної діяльності за звітний період – понесені витрати на відповідні дослідження і розробки відносно загальних капітальних витрат підприємства, одержані гранти від держави на розробку сталих інновацій.

В концептуальній основі звітності про нематеріальні активи, розробленій WICI (Світова ініціатива інтелектуального капіталу/активів) (2016 р.) [17, с. 9], її автори пропонують оприлюднювати інтегровану звітність про нематеріальні активи підприємства, частина з яких є елементами інноваційного капіталу підприємства. Така звітність є частиною корпоративної звітності підприємства або інтегрованої звітності, в якій розкривається якісна, кількісна, фінансова та нефінансова інформація про процеси створення вартості підприємства, стратегію ресурси та бізнес-модель, що вико-

Таблиця 1

**Вимоги та рекомендації щодо розкриття інформації
про інноваційну діяльність підприємств в стандартах GRI**

Стандарт GRI	Інформація, що підлягає розкриттю
GRI 3: Матеріальні теми [3, с. 116]	Як підприємство підтримує або яким є його внесок в наукові дослідження, пов'язані з оцінкою потенційних негативних впливів її діяльності, продуктів і послуг
GRI 11: Нафтогазовий сектор [3, с. 141]	Відсоток капітальних витрат, який розподіляється на інвестиції в: пошук, розвідку та розробку нових запасів; енергію з відновлюваних джерел (за типом джерела); технології видалення CO ₂ з атмосфери та природокористування; рішення для пом'якшення зміни клімату; інші дослідницькі та дослідницькі ініціативи, які можуть стосуватися ризиків організації, що пов'язані зі зміною клімату
GRI 201: Економічні показники [3, с. 227]	Організація, що звітує, повинна повідомити інформацію про інвестиційні гранти, гранти на дослідження та розробки та інші відповідні види грантів
GRI 416: Здоров'я та безпека клієнтів [3, с. 626]	Підприємство, що звітує, також може розкрити, чи оцінюється вплив продуктів і послуг на здоров'я та безпеку з метою покращення на кожному з наступних етапів життєвого циклу: розробка концепції продукту; дослідження та розробки

Джерело: сформовано автором на основі стандарту GRI [3]

ристовуються для її підтримки. Використовувана в даній концептуальній основі структура нематеріальних ресурсів підприємства є подібною до <IR>, однак замість поняття інтелектуального капіталу використовується поняття «організаційний капітал».

Оскільки дана концептуальна основна основа була розроблена з метою подолання інформаційного розриву щодо нематеріальних ресурсів між менеджментом підприємства та стейкхолдерами (інвестори, кредитори, аналітики), то розкриття інформації із її використанням дозволяє краще зрозуміти роль інноваційної діяльності в системі стратегічного управління та в процесах формування вартості підприємства. Зокрема, пропонується розкривати наступну інформацію про інноваційний капітал: витрати на дослідження та розробки технологій наступного покоління; коефіцієнт переданих на аутсорсинг витрат на дослідження та розробки; кількість нових моделей продукції, що сприяють досягненню цілей сталого розвитку; кількість поданих і отриманих патентів; кількість патентів з економічно значимим періодом дії; кількість інноваційних продуктів, захищених патентами; кількість персональних ноу-хау та працівників з інноваційним мисленням.

В Німецькому кодексі зі сталого розвитку (2017 р.), що є сукупністю двадцяти критеріїв, визначено порядок формування звітності зі сталого розвитку. До кожного з даних критеріїв сформовані конкретні вимоги до розкриття інформації та набір показників (на основі GRI або EFFAS), які підлягають розкриттю. Десятим критерієм є «Інновації та продуктовий менеджмент» [15, с. 13], що стосується процесного менеджменту підприємства. Вони визначають вимоги до інформації, яка відображає те, як процес створення інновацій на підприємстві покращується за рахунок тих бізнес-процесів підприємства, що спрямовані на стале використання ресурсів. Тобто, яким чином при переході діяльності підприємства на засади сталого розвитку відбуваються позитивні зміни в його інноваційній діяльності, і навпаки, як інновації та удосконалення бізнес-процесів впливають на підвищення рівня «сталості» розроблених продуктів. До складу показників, що рекомендується включати до складу звітності зі сталого розвитку, відносять: відсоток активів, що підлягають позитивному та негативному екологічному чи соціальному скринінгу, зокрема, елементи інноваційного капіталу; загальний обсяг витрат на дослідження діяльності підприємства, що пов'язані з ESG; відсоток доходів від інноваційних продуктів, що забезпечують досягнення цілей сталого розвитку.

У концептуальній основі, розробленій цільовою групою експертів Світового Економічного Форуму (WEF), Банку Америки та чотирьох найбільших бухгалтерських фірм «Показники капіталізму

зацікавлених сторін і розкриття інформації ... » (Концептуальна основа WEF) (2020 р.), було представлено систему метрик (21 основна та 34 розширені універсальні) для вимірювання процесу сталого створення вартості, а також порядок розкриття інформації про дані процеси стейкхолдерами. До розробки даної концептуальної основи також були долучені п'ять провідних розробників стандартів нефінансового та інтегрованого звітування – CDP, CDSB, GRI, IIRC та SASB, які оприлюднили спільну заяву про подальші наміри.

У складі даного документу було виділено чотири структурні блоки, в межах яких були згруповані розроблені метрики, одним із яких є «Процвітання». В межах даного блоку до складу ключових метрик та інформації, що потребує розкриття, віднесено підрозділ «Інновації кращих продуктів і послуг», що характеризується трьома показниками:

1) Загальні витрати, пов'язані з дослідженнями та розробками;

2) Створена соціальна цінність (відсоток доходу від продуктів і послуг, призначених для надання конкретних соціальних переваг або вирішення конкретних проблем сталого розвитку);

3) Індекс життєвої сили (відсоток валового доходу від ліній продуктів, доданих за останні три (або п'ять) років) [12, с. 38–39].

Окрім даних показників, також рекомендується розкривати наративну інформацію про порядок здійснення інноваційної діяльності на підприємстві, зокрема, про те, як компанія створює та впроваджує інновації в свої бізнес-процеси з метою досягнення цілей сталого розвитку.

На відміну від звітів про сталий розвиток та ESG-звітності, звітність, що формується на основі «Показників капіталізму зацікавлених сторін і розкриття інформації ... » дозволяє не лише глибоко розкрити роль підприємства в забезпеченні сталого розвитку, а вийти за межі фокусу ESG, розширюючи його економічним впливом на суспільство. Так, в частині розкриття інформації про інноваційну діяльність така звітність дозволяє продемонструвати з одного боку, як інноваційний капітал підприємства сприяє досягненню цілей сталого розвитку та впливає на розвиток суспільства і громад, а з іншого боку, дозволяє зовнішнім стейкхолдерам приймати більш ефективні інвестиційні та позикові рішення на основі більш детальної та прозорої інформації про процеси створення вартості за рахунок наявних інноваційних ресурсів.

В рекомендаціях, опублікованих DVFA (Спільнота інвестиційних професіоналів Німеччини) у співпраці з EFFAS (Європейська Федерація спільнот фінансових аналітиків) було розроблено набір ключових показників ефективності для різних галузей економіки, які мають забезпечити досягнення цілей ESG 3.0. Впровадження таких показників в систему звітності підприємств

має на меті забезпечити інтеграцію ESG в систему фінансового аналізу, дозволяючи емпірично аналізувати досягнення цілей в розрізі ESG-перспектив. Для різних видів галузей були розроблені ключові показники, що характеризують використання інноваційного капіталу, які можна об'єднати в дві основні групи: 1) Що характеризують процес виробництва нових продуктів та послуг; 2) Що характеризують інноваційну діяльність підприємства в цілому. DVFA та EFFAS визначили рекомендований набір таких показників для кожної з галузей, виходячи зі специфіки діяльності підприємств, які до них відносяться.

Значна увага питанням регулювання порядку розкриття додаткової інформації про діяльність підприємств (нефінансової, управлінської, інтегрованої, про сталий розвиток тощо) була приділена законодавцями Європейського Союзу в ряді опублікованих Директив та рекомендацій для підприємств, які мають обов'язково розкривати таку інформацію.

У 2013 році з метою уніфікації практики оприлюднення нефінансової інформації європейськими компаніями було прийнято Директиву 2013/34/ЄС [4], п. 26 вступної частини якої до складу фінансової звітності підприємств вводились Звіт про управління та Консолідований звіт про управління, як важливі її елементи. Дані звіти передбачають розкриття фінансової та нефінансової інформації про екологічні, соціальні та інші важливі аспекти діяльності підприємств, які дозволятимуть стейкхолдерам зрозуміти особливості розвитку та стан їх діяльності. В ст. 19 Директиви 2013/34/ЄС безпосередньо наводяться вимоги щодо змісту Звіту про управління: він повинен включати чесний огляд розвитку та результатів діяльності підприємства та його позиції разом з описом основних ризиків і невизначеностей, з якими воно стикається [4], із використанням фінансових та нефінансових показників, що мають бути взаємопов'язані з показниками фінансової звітності. В п. (b) частини 2 ст. 19 відмічається, що Звіт про управління також повинен містити інформацію про діяльність у сфері досліджень і розробок [4], тобто про процеси створення, використання та комерціалізації інноваційного капіталу підприємства, ризики та невизначеності в сфері інноваційної діяльності.

У 2014 році була випущена Директива 2014/95/ЄС «Внесення змін до Директиви 2013/34/ЄС щодо розкриття нефінансової інформації та інформації про різноманітність певними великими підприємствами та групами», в якій в ст. 1 зазначається, яка саме інформація повинна включатись до складу нефінансової звітності: інформація в обсязі, необхідному для розуміння розвитку, діяльності, стану та впливу на діяльність підприємства, що стосується, як мінімум, екологічних, соціальних та службових питань, поваги до прав людини, боротьби

з корупцією та хабарництвом, включаючи: (a) короткий опис бізнес-моделі підприємства; (b) опис політики, яку проводить підприємство стосовно цих питань, включаючи реалізовані процеси належної ретельності; (c) результати цієї політики; (d) основні ризики, пов'язані з тими питаннями, пов'язаними з діяльністю підприємства, включаючи, де це доцільно і пропорційно, його ділові відносини, продукти чи послуги, які можуть спричинити несприятливий вплив у цих сферах, і те, як підприємство управляє цими ризиками; (e) нефінансові ключові показники ефективності, що стосуються конкретного бізнесу [5]. В Директиві 2014/95/ЄС відсутні безпосередні вказівки щодо розкриття інформації нефінансового характеру про інноваційний капітал підприємства або його складових, однак в контексті ст. 1 можна припустити, що така інформація стосується продукції чи послуг, що виготовляються підприємством, ризиків їх виробництва/надання, а також є елементами ключових показників ефективності діяльності підприємства, виходячи із рівня значимості інноваційного капіталу для конкретного підприємства.

З метою формування більш чіткого розуміння порядку формування та оприлюднення регламентованих нефінансових звітів європейськими компаніями у 2017 р. Європейська комісія випустила «Інструкції з нефінансової звітності (методологія подання нефінансової інформації)» (2017/C 215/01) [8]. Одним із основних принципів даної інструкції є необхідність орієнтації на інформаційні потреби груп стейкхолдерів при розкритті нефінансової звітності, інформація в якій має бути релевантною та корисною для них. В даній інструкції більш детально описано перелік інформації, яка повинна включатись до складу нефінансової звітності і була визначена в ст. 1 Директиви 2014/95/ЄС. В ній також відсутні чіткі згадки про інноваційний капітал або його складові, однак наявні непрямі вказівки щодо розкриття інформації про нього (інноваційні продукти, політика щодо досліджень, специфіка інноваційної діяльності, відповідальні та сталі дослідження на підприємстві тощо).

Наприкінці 2022 року була опублікована Директива 2022/2464/ЄС «Про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 537/2014, Директиви 2004/109/ЄС, Директиви 2006/43/ЄС та Директиви 2013/34/ЄС, щодо корпоративної звітності про сталий розвиток», яка сформувала нові правила щодо розкриття додаткової фінансової та нефінансової інформації щодо діяльності європейських підприємств та окремих підприємств, що діють в Європі щодо ESG факторів. Основною її ціллю було покращення змістовного наповнення нефінансових та інтегрованих звітів щодо ролі підприємства в забезпеченні цілей сталого розвитку, що має посилити їх прозорість,

порівнянність та в кінцевому випадку сприяти створенню довгострокової цінності. На відміну від Директиви 2013/34/ЄС, її положення охоплюють значно більшу кількість підприємств, які повинні будуть звітуватись за новими вимогами або після закінчення 2024 року, якщо вони підпадали під дію вимог Директиви 2013/34/ЄС, або з 2025 року, якщо ні. Інформацію, сформовану з врахуванням вимог Директиви 2013/34/ЄС слід буде включати в річну фінансову звітність підприємств.

Визначальною відмінністю Директиви 2022/2464/ЄС у порівнянні з Директивою 2013/34/ЄС є пряма вказівка на необхідність обов'язкового розкриття інформації про нематеріальні активи та інші нематеріальні фактори, включно з внутрішньоствореними нематеріальними ресурсами, які є ключовими факторами створення вартості в умовах формування економіки знань. Зокрема, в п. 32 вступної частини зазначається: «Щоб інвестори могли краще зрозуміти зростаючий розрив між обліковою балансовою вартістю багатьох підприємств та їхньою ринковою вартістю, що спостерігається в багатьох секторах економіки, адекватна звітність щодо нематеріальних ресурсів повинна вимагатися від усіх великих підприємств і всіх підприємств, крім мікро-підприємств, цінні папери яких допущені до торгів на регульованому ринку в Союзі. Тим не менш, певна інформація про нематеріальні ресурси є невід'ємною частиною питань сталого розвитку, і тому повинна бути частиною звітності про сталий розвиток» [6]. На думку розробників Директиви 2022/2464/ЄС інформація про нематеріальні ресурси підприємства значною мірою є невідривною від інформації щодо питань сталого розвитку підприємства, а тому повинна додатково розкриватись з метою мінімізації інформаційної невизначеності стейкхолдерів щодо даних аспектів сталого створення вартості на підприємстві.

В додатках до Директиви 2022/2464/ЄС наводиться поняття «ключові нематеріальні ресурси», як ресурси без фізичної субстанції, від яких фундаментально залежить бізнес-модель підприємства та які є джерелом створення вартості для підприємства [6]. Основу таких ресурсів для більшості підприємств якраз і складає інноваційний капітал, що лежить в основі виробничої діяльності по створенню нових видів продуктів та послуг. Вони можуть існувати на підприємстві у формі капіталізованих нематеріальних активів, в формі незавершених інвестицій в дослідження та розробки, а також і в інших некапіталізованих формах.

При формуванні звітності про сталий розвиток великі підприємства, а також малі та середні підприємства, за винятком мікропідприємств, які є суб'єктами суспільного інтересу, за вимогами Директиви 2022/2464/ЄС повинні не лише розкривати інформацію про такі ключові нематеріальні

ресурси, а також і обґрунтувати їх роль в функціонуванні бізнес-моделі підприємства, описувати рівень та силу існування залежності останньої від таких ресурсів. Для формування подібної інформації в чинну систему обліку нематеріальних активів мають бути внесені значні удосконалення, які дозволятимуть ідентифікувати такі ресурси у складі всіх ресурсів підприємства, а також що дозволятимуть визначити їх роль в побудові та реалізації бізнес-моделі підприємства.

В той же час, в п. 34 Директиви 2022/2464/ЄС відмічається, що її мета не переслідує необхідність розкриття інформації про ті складові ключових нематеріальних ресурсів (інтелектуальний капітал, інтелектуальну власність, ноу-хау або результати інновацій), що кваліфікуються Директивою 2016/943/ЄС як комерційна таємниця, і зокрема розкриття інформації про які є незаконним (п. 3 ст. 4).

В Україні вимоги європейських директив (Директива 2013/34/ЄС, Директива 2014/95/ЄС) щодо необхідності розкриття нефінансової інформації про діяльність підприємства та необхідності оприлюднення Звіту про управління були враховані шляхом внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] від 05.10.2017 р., до ст. 1 якого було включене поняття «Звіт про управління», а також шляхом розробки Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління (2018 р.). В даних рекомендаціях (розділ III, п. 7), як і в ст. 19 Директиви 2013/34/ЄС, безпосередньо зазначається, що в Звіті про управління за напрямом «Дослідження та інновації» слід наводити загальну інформацію про дослідження, інноваційну діяльність та розробки, які проводяться підприємством, обсяг витрат на такі заходи та їх вплив на діяльність підприємства [2]. При цьому в даному документі відсутні жодні обґрунтування поняття «інновація» і чим використовується назва «Дослідження та інновації» відрізняється від чітко визначених в НП(С)БО понять «дослідження» та «розробки».

В табл. 2 представлено узагальнюючі результати проведеного аналізу засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства.

Проведений аналіз засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства (табл. 2) дозволив виявити ряд наступних тенденцій:

1) серед розробників засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал (концептуальних основ, систем стандартів, кодексів, систем показників, директив) на сьогодні відсутнє загальне розуміння того, яка інформація про інноваційний капітал, в якому обсязі та з яким рівнем конфіденційності повинна підлягати додатковому розкриттю;

Засоби регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства: порівняльний аналіз

Концептуальна основа / система стандартів чи вимог	Інформація про інноваційний капітал, яку слід розкривати	Форма розкриття інформації
Концептуальна основа <IR>	Інтелектуальний капітал, потреби в інноваціях при функціонуванні бізнес-моделі, роль інноваційного капіталу відіграє в досягненні конкурентних переваг	Інтегрований звіт
Стандарти SASB	Висвітлення особливостей бізнес-моделі підприємства та використовуваних інновацій	Звіт зі сталого розвитку
Стандарти GRI	Внесок підприємства в наукові дослідження, відсоток капітальних витрат в ESG-технології, гранти на дослідження та розробки, дослідження та розробки нових продуктів і послуг	Звіт зі сталого розвитку
Концептуальна основа WICI	Витрати на дослідження та розробки технологій наступного покоління; кількість нових моделей продукції, що сприяють досягненню цілей сталого розвитку; кількість поданих і отриманих патентів; кількість патентів з економічно значимим періодом дії; кількість інноваційних продуктів, захищених патентами; кількість персональних ноу-хау та працівників з інноваційним мисленням	Складова корпоративного або інтегрованого звіту
Кодекс зі сталого розвитку	Відсоток інноваційних активів, що підлягають позитивному та негативному екологічному чи соціальному скринінгу; загальний обсяг витрат на дослідження діяльності підприємства, що пов'язані з ESG; відсоток доходів від інноваційних продуктів, що забезпечують досягнення цілей сталого розвитку	Звіт зі сталого розвитку
Концептуальна основа WEF	Загальні витрати, пов'язані з дослідженнями та розробками; відсоток доходу від продуктів і послуг, що вирішують проблеми сталого розвитку; відсоток валового доходу від ліній продуктів, доданих за останні три (або п'ять) років	Звіт зі сталого розвитку
Система показників EFFAS	Показники, що характеризують процес виробництва нових продуктів та послуг, та що характеризують інноваційну діяльність підприємства в цілому	Складова корпоративного звіту
Директива 2013/34/ЄС	Діяльність у сфері досліджень і розробок	Звіт про управління
Директиви 2014/95/ЄС	Інновації з виробництва продуктів та послуг, досліджень, розробки та використання безпечних альтернативних технологій, розроблені на підприємстві зелені продукти та послуги	Нефінансова звітність
Директива 2022/2464/ЄС	Ключові нематеріальні ресурси	Елемент фінансової звітності
Методичні рекомендації зі складання звіту про управління	Дослідження, інноваційна діяльність та розробки, які проводяться підприємством, обсяг витрат на такі заходи та їх вплив на діяльність підприємства	Звіт про управління

Джерело: сформовано автором

2) для розкриття додаткової інформації про інноваційний капітал використовуються різні форми звітів (інтегровані звіти, звіти зі сталого розвитку, корпоративні звіти, нефінансові звіти, звіт про управління, фінансова звітність), що свідчить про відсутність чіткої позиції у регуляторів таких практик та у професійних організацій щодо загального вектору розвитку засобів додаткового розкриття облікової інформації в світі;

3) для характеристики інноваційного капіталу та його складових використовуються як фінансові, так і нефінансові показники, а також нарративна інформація про роль інноваційного капіталу в реалізації бізнес-моделі та забезпеченні досягнення стратегії підприємства;

4) в окремих засобах регулювання (Стандарти SASB, Стандарти GRI, Система показників EFFAS) значна увага приділяється висвітленню галузевих аспектів розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства, відмічається необхідність врахування специфіки потреб в інформації, яка використовується стейкхолдерами для прийняття рішень. Відповідно, інформаційні потреби стейкхолдерів відрізняються як з точки зору їхньої зосередженості на різних аспектах інноваційної діяльності підприємства, так і на різних видах інформації про інноваційний капітал;

5) в більшості проаналізованих засобів регулювання є чітко сформульованою позиція, що показники, які характеризують інноваційний капітал, і які

мають бути розкриті в додаткових звітах, напряду забезпечують досягнення цілей сталого розвитку, а тому мають бути невід'ємним елементом звітів зі сталого розвитку або інших видів звітності, які містять складову, що стосується забезпечення відповідності результатів діяльності підприємств цілям сталого розвитку.

Висновки та пропозиції. В результаті проведення порівняльного аналізу засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал було встановлено, що в них на сьогодні відсутня єдність стосовно того, яку інформацію слід розкривати. Передусім це пов'язано з відсутністю в жодному з таких засобів регулювання інноваційного капіталу, як окремого об'єкта звітності. Тому зазвичай інформація про інноваційний капітал розкривається частково та уривчасто, що не дозволяє одержати стейкхолдерам системне бачення щодо стану, можливостей та перспектив інноваційної діяльності підприємства. Це зумовлює необхідність їх удосконалення з метою вирішення проблеми розкриття релевантної та достовірної інформації про інноваційний капітал підприємства для заінтересованих стейкхолдерів, зокрема, шляхом їх доповнення фінансовими і нефінансовими показниками, а також якісною нарративною інформацією.

Наявні засоби регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства передбачають використання різних форм розкриття (інтегрований звіт, звіт зі сталого розвитку, звіт про управління, нефінансовий звітність, примітки до фінансової звітності, складова корпоративного або інтегрованого звіту), що підкреслює необхідність проведення досліджень в цій сфері в напрямі їх уніфікації та розробки найбільш ефективних форм розкриття.

Важливою тенденцією на сьогодні є необхідність розкриття облікової інформації про інноваційний капітал в контексті досягнення підприємством цілей сталого розвитку, що передбачає висвітлення інформації про сталі та зелені інновації й інноваційні ініціативи підприємства, обґрунтування їх ролі у подоланні соціальних та екологічних проблем.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14?find=1&text=%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%87%D0%BD#Text>
2. Методичні рекомендації зі складання звіту про управління. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18/ed20181207#n10>
3. Consolidated set of the GRI standards 2021. Amsterdam: GRI, 2021. 675 p.

4. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/pdf/?uri=celex:32013l0034&from=en>

5. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014, amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex%3a32014l0095>

6. Directive 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex%3a32022l2464>

7. Georgieva D. R&D Disclosures as part of the financial statements of Bulgarian innovative companies. *Business Management*. 2020. Vol. 3. P. 5-17.

8. Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) (2017/C 215/01). URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/pdf/?uri=celex:52017xc0705\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/pdf/?uri=celex:52017xc0705(01)).

9. International <IR> Framework. IIRC, 2021. 56 p.

10. Ledoux M., Cormier D. Market assessment of intangibles and voluntary disclosure about innovation: the incidence of IFRS. *Review of Accounting and Finance*. 2013. Vol. 12(3). P. 286-304.

11. Mazzi F., R. Slack, Tsalavoutas I., Tsoligkas F. The capitalisation debate: R&D expenditure, disclosure content and quantity, and stakeholder views. *ACCA*, 2019. 57 p.

12. Measuring stakeholder capitalism towards common metrics and consistent reporting of sustainable value creation. Whitepaper. Geneva: World Economic Forum, 2020. 95 p.

13. SASB Conceptual Framework. SASB, 2017. 22 p.

14. Semenova S., Fomina O., Moshkovska O. Accounting for innovations in value management of companies in the context of globalization. *SHS Web of Conf*. 2021. Vol. 92. 02057.

15. The Sustainability Code. Benchmarking sustainability business. German council for sustainable development, 2017. 83 p.

16. Understanding the SASB Standards. URL: <https://sasb.ifrs.org/implementation-primer/>

17. WICI Intangibles Reporting Framework. Version 1.0. World Intellectual Capital/Assets Initiative, 2016. 45 p.

18. Zhang F., Qin X., Liu L. The Interaction Effect between ESG and Green Innovation and Its Impact on Firm Value from the Perspective of Information Disclosure. *Sustainability*. 2020. Vol. 12(5). 1866.

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy "Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini", 3257-IX (2023) [Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine", 3257-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14?find=1&text=%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%87%D0%BD#Text> (accessed Novembre 30, 2024) (in Ukrainian)
2. Metodychni rekomendatsii zi skladannia zvituv pro upravlinnia (2018) [Methodological recommendations for preparing a management report] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18/ed20181207#n10> (accessed Novembre 30, 2024) (in Ukrainian)
3. Consolidated Set of the GRI Standards 2021 (2021). GRI, 675 p.
4. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC (2013). Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/pdf/?uri=celex:32013l0034&from=en> (accessed Novembre 30, 2024)
5. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014, amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups (2014). Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex%3a32014l0095> (accessed Novembre 30, 2024)
6. Directive 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting (2022). Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex%3a32022l2464> (accessed Novembre 30, 2024)
7. Georgieva D. (2020). R&D Disclosures as part of the financial statements of Bulgarian innovative companies. *Business Management*, vol. 3, pp. 5-17.
8. Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) (2017/C 215/01) (2017). Available at: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/pdf/?uri=celex:52017xc0705\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/pdf/?uri=celex:52017xc0705(01)) (accessed Novembre 30, 2024)
9. International <IR> Framework (2021). IIRC, 56 p.
10. Ledoux M., Cormier D. (2013). Market assessment of intangibles and voluntary disclosure about innovation: the incidence of IFRS. *Review of Accounting and Finance*, vol. 12(3), pp. 286-304.
11. Mazzi F., Slack R., Tsalavoutas I., Tsoligkas F. (2019). The capitalisation debate: R&D expenditure, disclosure content and quantity, and stakeholder views. *ACCA*, 57 p.
12. Measuring stakeholder capitalism towards common metrics and consistent reporting of sustainable value creation. Whitepaper (2020). Geneva: World Economic Forum, 95 p.
13. SASB Conceptual Framework (2017). SASB, 22 p.
14. Semenova, S., Fomina, O., Moshkovska, O. (2021). Accounting for innovations in value management of companies in the context of globalization. *SHS Web of Conference*, vol. 92, 02057.
15. The Sustainability Code. Benchmarking sustainability business (2017). German Council for Sustainable Development, 83 p.
16. Understanding the SASB Standards (2024). Available at: <https://sasb.ifrs.org/implementation-primer/>
17. WICI Intangibles Reporting Framework. Version 1.0 (2016). World Intellectual Capital/Assets Initiative, 45 p.
18. Zhang F., Qin X., Liu L. (2020). The interaction effect between esg and green innovation and its impact on firm value from the perspective of information disclosure. *Sustainability*, vol. 12(5), p. 1866.